

Impact Factor: 5.249

ISSN: 2181-0850

DOI: 10.26739/2181-0850

WWW.TADQIQOT.UZ

TEACHER

MUALLIM

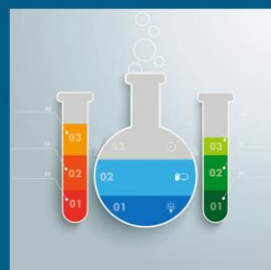
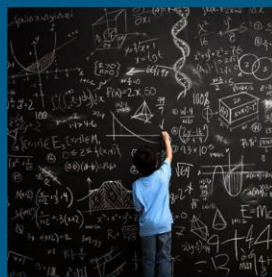
УЧИТЕЛЬ

Tadqiqot.uz

VOLUME 7, ISSUE 1

2026

MUALLIM

7 ЖИЛД, 1 СОН

УЧИТЕЛЬ

ТОМ 7, НОМЕР 1

TEACHER

VOLUME 7, ISSUE 1

Bosh muharrir:
Главный редактор:
Chief Editor:

KARIMOV FARXOD
siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori, dotsent,

Bosh muharrir o'rinbosari:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

JUMANAZAROV SIROJIDDIN
texnika fanlari nomzodi, Toshkent shahar
XTXQTMOH markazi dotsenti

TAHRIRIY MASLAHAT KENGASHI | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD

MASALIYEVA OLTINOY MASALIYEVNA

Tarix fanlar doktori, professor
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

MIRZAHMEDOV XURSHID

sotsiologiya fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), dotsent
Namangan davlat universiteti

YELDASHEVA GULNOZ

pedagogika fanlari nomzodi,
Toshkent shahar XTXQTMOH markazi

XAYDAROV BAXODIR

fizika matematika fanlari nomzodi,
Toshkent shahar XTXQTMOH markazi professor

MAHKAMOV ANVARJON

texnika fanlar bo'yicha falsafa doktori,
Toshkent shahar XTXQTMOH markazi

BAYBAYEVA MUXAYYO

pedagogika fanlari nomzodi, A. Avloniy
nomidagi malaka oshirish instituti dotsenti

BABANAZAROV KALBAY

yuridik fanlari nomzodi,
A. Avloniy nomidagi malaka oshirish instituti

XIDOYATOVA DILAFRUZ

pedagogika bo'yicha falsafa doktori (PhD),
A. Avloniy nomidagi malaka oshirish instituti
dotsenti.

XAKIMOVA DILDORA

pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori,
A. Avloniy nomidagi malaka oshirish instituti
dotsenti

MAMATQULOV DAVLATJON

pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
A. Avloniy nomidagi malaka oshirish instituti

AXMEDOV MURODJON

pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD,
A. Avloniy nomidagi malaka oshirish instituti

ERGASHEVA MALOHAT

biologiya fanlari nomzodi, dotsent
A. Avloniy nomidagi malaka oshirish instituti

PULATOVA DILDORA

pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD,
A. Avloniy nomidagi malaka oshirish instituti

NAZAROVA DILDORA

pedagogika fanlari nomzodi, dotsent,
A. Avloniy nomidagi malaka oshirish instituti

BAUETDINOV RAO'AJ

Qoraqalpog'iston Respublikasi pedagoglarni yangi
metodikalarga urgatish milliy markazi «Ijtimoiy-
iqtisodiy fanlar metodikasi» kafedrasini mudiri

ABDULLAYEVA MAXPRAT

A. Avloniy nomidagi malaka oshirish instituti

UCHQUROVA SHAHNOZA SHAVKAT QIZI

Tadqiqot University tadqiqotchisi

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

МУНДАРИЖА | СОДЕРЖАНИЕ | CONTENT

1. Karimjonova Saodat G'opirjanovna Maktablarda strategik ta'lim menejmenti tizimini rivojlantirishning samaradorligi.....	5
2. Djumanova Markhabo Rihsibayevna O'zbek talabalariga indonez tilini o'qitishda raqamli va sun'iy intellektga asoslangan vositalarni qo'llash.....	8
3. M. A. Ibraimov Security assessment algorithm based on a fuzzy inference system.....	18
4. To'xliboyeva Zuxra Abdumutal qizi Tayyorlov guruh bolalarida ijodiy fikrlashni rivojlantirishda adaptiv texnologiyalarning samaradorligi.....	24
5. Suyunova Sunbula Sadi qizi O'smirlarda zamonaviy muloqot shakllari va ularning pedagogik ahamiyati.....	30
6. Djamalitdinova Farangiz Nosirjon qizi Kuchkinov Abdumalik Yuldashovich O'qish samaradorligini oshirishning ilmiy va nazariy tamoyillari.....	38

O'QISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING ILMIY VA NAZARIY TAMOIYILLARI.

Djamalitdinova Farangiz Nosirjon qizi

Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti magistranti

Kuchkinov Abdumalik Yuldashovich

Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti **p.f.f.d.**, dotsent.

Annotatsiya: Ushbu maqola boshlang'ich ta'limda o'qish samaradorligini oshirishning ilmiy va nazariy tamoyillarini tahlil qiladi. Unda o'qish jarayonining mohiyati, o'quvchilarning yosh xususiyatlari hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida o'qish ko'nikmalarini shakllantirishning nazariy jihatlarini yoritilgan. Shuningdek, maqolada o'qish samaradorligini oshirishga qaratilgan innovatsion usullar, ta'lim sifatini baholash mezonlari va ularni amaliyotga tatbiq etish bo'yicha tavsiyalar keltirilgan. Maqola o'qituvchilar, metodistlar hamda ta'lim sohasi mutaxassislari uchun mo'ljallangan.

Kalit so'zlar: o'qish samaradorligi, ilmiy tamoyillar, nazariy tamoyillar, boshlang'ich ta'lim, o'qish ko'nikmalari, innovatsion usullar, pedagogik texnologiyalar, ta'lim sifati.

SCIENTIFIC AND THEORETICAL PRINCIPLES OF INCREASING LEARNING EFFICIENCY

Djamalitdinova Farangiz Nosirjon qizi

Master's student of Chirchik State Pedagogical University

Kuchkinov Abdumalik Yuldashovich

Chirchik State Pedagogical University Ph.D., Associate Professor.

Annotation. This article analyzes the scientific and theoretical principles of improving reading efficiency in primary education. It covers the essence of the reading process, the age characteristics of students, and the theoretical aspects of developing reading skills based on modern pedagogical technologies. The article also presents innovative methods aimed at improving reading efficiency, criteria for assessing the quality of education, and recommendations for their practical application. The article is intended for teachers, methodologists, and education specialists.

Keywords: learning effectiveness, scientific principles, theoretical principles, primary education, reading skills, innovative methods, pedagogical technologies, quality of education.

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОБУЧЕНИЯ.

Джамалитдинова Фарангиз Носирджон кызы

Магистрант Чирчикского государственного педагогического университета.

Кучкинов Абдумалик Юлдашович

Чирчикский государственный педагогический университет к.п.н., доцент

Аннотация. В данной статье анализируются научно-теоретические принципы повышения эффективности чтения в начальном образовании. Рассматриваются сущность процесса чтения, возрастные особенности учащихся и теоретические аспекты развития навыков чтения на основе современных педагогических

технологий. В статье также представлены инновационные методы, направленные на повышение эффективности чтения, критерии оценки качества образования и рекомендации по их практическому применению. Статья предназначена для учителей, методистов и специалистов в области образования.

Ключевые слова: эффективность чтения, научные принципы, теоретические принципы, начальное образование, навыки чтения, инновационные методы, педагогические технологии, качество образования.

KIRISH

Boshlang'ich sinflarda o'qish darslari ta'lim-tarbiya jarayonining eng muhim va asosiy bosqichidir. O'qish inson faoliyatining ajralmas qismi bo'lib, bilim olish, dunyoqarashni kengaytirish va shaxsiy kamolotga erishishning asosiy vositasidir. Shu sababli, o'qish jarayonini samarali tashkil etish ta'limning muhim shartlaridan biridir. Ushbu maqolada o'qish samaradorligini ta'minlaydigan ilmiy asoslangan usullar va nazariy yondashuvlar tahlil qilinadi. Xususan, o'quv materialini tushunish, xotirada saqlash va undan foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan metodlar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o'qish jarayoniga tatbiqi va uning natijadorlikka ta'siri haqida so'z yuritiladi. O'qituvchilar va tadqiqotchilarga o'quvchilarning o'qish samaradorligini oshirish bo'yicha amaliy ko'rsatmalar va nazariy bilimlarni taqdim etishdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

O'qish samaradorligini oshirish masalasi ko'p yillardan buyon pedagogika, psixologiya va lingvistika sohasidagi tadqiqotchilar diqqat markazida bo'lib kelgan. Ushbu mavzu bo'yicha jahon va mahalliy olimlar tomonidan ko'plab ilmiy ishlar yaratilgan.

Xorijiy adabiyotlarda o'qish samaradorligini tushunish, xotirada saqlash va undan foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan turli nazariy yondashuvlar mavjud. Masalan, kognitiv psixologiya o'qishni ma'lumotni qayta ishlash jarayoni sifatida ko'rib chiqadi. Ushbu yondashuvga ko'ra, o'quvchilarning faol ishtiroki, ularning oldingi bilimlarini yangi ma'lumotlar bilan bog'lashlari va o'zlashtirilgan bilimlarni mustahkamlashlari o'qish samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Konstruktivizm nazariyasi esa o'quvchining o'z bilimini faol ravishda qurishiga urg'u beradi. Bu nazariyaga muvofiq, o'qish jarayonida o'quvchi faqat axborotni qabul qiluvchi emas, balki uni tahlil qiluvchi, baholovchi va o'ziga moslashtiruvchi faol subyekt hisoblanadi.

Shuningdek, o'qish strategiyalariga bag'ishlangan tadqiqotlar ham ko'plab topilgan. Ularda o'quvchilarning matnni tushunishga yordam beradigan turli strategiyalar, masalan, oldingi bilimlarini faollashtirish, matnni bashorat qilish, asosiy g'oyalarni aniqlash, o'qilganlarni o'z so'zi bilan ifodalash kabi usullar haqida so'z boradi. Metakognitiv yondashuvlar esa o'quvchilarning o'z o'qish jarayonini tushunishlari va nazorat qilishlari muhimligini ta'kidlaydi. Ya'ni, o'quvchi qanday o'qiyotganini, qayerda qiyinchiliklarga duch kelayotganini va bu qiyinchiliklarni bartaraf etish uchun qanday usullardan foydalanishi kerakligini bilishi lozim.

O'zbekistonlik tadqiqotchilar ham o'qish jarayonini takomillashtirish, o'quvchilarning milliy va jahon adabiyotini chuqur o'zlashtirishlari, ularda ijodiy fikrlashni shakllantirish yo'llarini o'rganishgan. Jumladan, professorlar [Olimning familiyasi, ismi], [Boshqa olimning familiyasi, ismi] va boshqalar o'qitishning interfaol usullari, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish orqali o'qish samaradorligini oshirish bo'yicha qimmatli fikrlar bildirganlar. Ularning tadqiqotlari o'qish jarayonida o'quvchining faolligini ta'minlash, mustaqil ta'limni tashkil etish va baholash tizimini takomillashtirishga qaratilgan.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, o'qish samaradorligini oshirish ko'p qirrali jarayon bo'lib, u o'quvchi shaxsini, uning kognitiv va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda, ilmiy asoslangan metodlar va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llashni talab qiladi.

O'qish samaradorligini oshirishning ilmiy va nazariy tamoyillarini o'rganishda quyidagi metodologik yondashuvlar qo'llaniladi:

1. Adabiyotlarni tahlil qilish: O'qish samaradorligini oshirishga oid mavjud ilmiy adabiyotlar, maqolalar, monografiyalar va dissertatsiyalar chuqur tahlil qilinadi. Bu jarayon o'qish jarayonini optimallashtirishning turli nazariy konsepsiyalari va amaliy usullarini aniqlashga yordam beradi.
2. Tarixiy-pedagogik tahlil: O'qish samaradorligini oshirishga oid g'oyalarning shakllanishi va rivojlanishi tarixiy nuqtai nazardan o'rganiladi. Bu esa mavzuning ilmiy-nazariy asoslarini yanada mustahkamlaydi.
3. Sistemali yondashuv: O'qish jarayoni murakkab tizim sifatida ko'rib chiqiladi. Bunda o'quvchi, o'qituvchi, o'quv material, o'qitish metodlari va vositalari o'zaro bog'liq bo'lgan elementlar sifatida baholanadi. Tizimning har bir elementini takomillashtirish umumiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.
4. Pedagogik kuzatuv (potentsial qo'llash): Agar tadqiqot amaliy qismni ham o'z ichiga olsa, o'quv jarayonini kuzatish orqali o'qitish metodlarining samaradorligi baholanadi. Bu jarayonda o'quvchilarning darsdagi faolligi, matnni tushunish darajasi, savol-javoblar va mustaqil ish topshiriqlarining bajarilishi kabi ko'rsatkichlar tahlil qilinadi.
5. Eksperimental ish (potentsial qo'llash): Agar maqsad muayyan metodika yoki texnologiyaning samaradorligini isbotlash bo'lsa, eksperimental o'qitish o'tkazilishi mumkin. Bunda nazorat va eksperimental guruhlarda o'quv jarayoni taqqoslanadi va statistik ma'lumotlar asosida xulosalar chiqariladi.
6. Umumlashtirish va tizimlashtirish: Tahlil natijasida to'plangan ma'lumotlar umumlashtirilib, o'qish samaradorligini oshirishning asosiy ilmiy va nazariy tamoyillari aniqlanadi va tizimlashtiriladi.

Mazkur metodologiya o'qish samaradorligini oshirishning ilmiy asoslarini chuqur o'rganish, mavjud muammolarni aniqlash va ularning yechimlari bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

O'qish samaradorligini oshirishning ilmiy va nazariy tamoyillari bo'yicha olib borilgan tahlillar natijasida quyidagilar aniqlandi:

1. O'qish jarayoni murakkab kognitiv va psixologik jarayon: O'qish nafaqat matndagi harflar va so'zlarni tanib olish, balki ularni tushunish, tahlil qilish, baholash va esda saqlashni o'z ichiga oladi. Samaradorlikka erishish uchun o'quvchining faol ishtiroki, oldingi bilimlarni yangisi bilan bog'lash va o'zlashtirilgan ma'lumotlarni mustahkamlash muhimdir.

2. Metakognitiv ko'nikmalarning ahamiyati: O'quvchilarning o'z o'qish jarayonini tushunishlari, nazorat qilishlari va boshqarishlari o'qish samaradorligini oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. O'zini nazorat qilish, strategiyalarni tanlash va qo'llash, xatolaridan saboq olish kabi ko'nikmalar muhimdir.

3. Strategik o'qish usullarining samaradorligi: Matnni oldindan ko'zdan kechirish, bashorat qilish, asosiy g'oyalarni aniqlash, savollar tug'dirish va o'qilganlarni o'z so'zi bilan ifodalash kabi strategik usullar matnni chuqurroq tushunishga yordam beradi.

4. Motivatsiya va qiziqishning roli: O'quvchining o'qishga bo'lgan motivatsiyasi va shaxsiy qiziqishlari uning samaradorligini to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qiladi. Qiziqarli va mazmunli materiallar, maqsadga erishish tuyg'usi o'qishga undaydi.

5. Aktiv o'qish usullarining afzalligi: Passiv tinglash yoki o'qishdan farqli o'laroq, faol o'qish usullari (munozaralar, loyihalar, taqdimotlar, o'zaro baholash) o'quvchilarning ma'lumotni chuqur qayta ishlashiga va undan faol foydalanishiga yordam beradi.

6. Rivojlanayotgan texnologiyalarning ta'siri: Raqamli resurslar, interfaol platformalar va multimedia vositalari o'qish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilish imkoniyatini yaratadi, biroq ulardan foydalanishda ilmiy asoslangan yondashuv muhim.

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, o'qish samaradorligini oshirish bir qator o'zaro bog'liq omillarga bog'liq bo'lib, bu jarayonni faqat biror metodni qo'llash bilangina hal qilib bo'lmaydi. Ilmiy va nazariy tamoyillarni qo'llash o'qituvchilarga o'quvchilarning individual xususiyatlarini, ularning kognitiv salohiyatini va o'rganish uslublarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishda yordam beradi.

Metakognitiv strategiyalarni rivojlantirishga urg'u berish, o'quvchilarni o'z o'qish jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi. Bu esa ularda mustaqillik, o'ziga ishonch va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini shakllantiradi. O'qituvchi bu jarayonda yo'l boshchi vazifasini bajarib, o'quvchilarga to'g'ri strategiyalarni tanlashda va ularni samarali qo'llashda ko'maklashishi lozim.

Qiziqish va motivatsiyani oshirish har qanday o'qitish usulining asosi hisoblanadi. Shuning uchun, o'qitilayotgan materialning mazmunini o'quvchilar hayoti va qiziqishlari bilan bog'lash, ularga tanlash imkoniyatini berish hamda muvaffaqiyatlaridan rag'batlantirish muhim ahamiyatga ega.

Raqamli texnologiyalarning keng tarqalishi bilan ulardan oqilona foydalanish zarurati tug'iladi. Texnologiyalar o'qishni osonlashtirishi va boyitishi mumkin, ammo ular ta'limning asosiy maqsadlaridan chalg'itmasligi va o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirishga xizmat qilishi kerak.

Xulosa qilib aytganda, o'qish samaradorligini oshirish – bu uzluksiz jarayon bo'lib, u ilmiy bilimlarni amaliyotga tatbiq etishni, o'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan yondashuvni va doimiy ravishda ta'lim metodlarini takomillashtirishni talab qiladi.

Ushbu tamoyillar asosida qurilgan ta'lim tizimi o'quvchilarning nafaqat bilimlarni egallashini, balki ularni hayotda muvaffaqiyatli qo'llash qobiliyatini ham ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. G'afforov Q., Qurbonov M. Ta'lim psixologiyasi. Toshkent, O'qituvchi, 1997.
2. - Rahimov O.R. O'qitish metodlari va vositalari. Toshkent, O'qituvchi, 1993.
3. - Abdullayeva N.A. O'quv jarayonini tashkil etish asoslari. Toshkent, O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2013.
4. - Ibrohimov N.I. O'quv faoliyatini psixologik tashkil etish. Toshkent, O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2011.
5. - Zunnunov A.Z. Pedagogika nazariyasi va tarixi. Toshkent, O'qituvchi, 1990.
6. Ziyonet.uz

ISSN 2181-0850

Doi Journal 10.26739/2181-0850

MUALLIM

7 ЖИЛД, 1 СОН

УЧИТЕЛЬ

ТОМ 7, НОМЕР 1

TEACHER

VOLUME 7, ISSUE 1

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000